

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

SECȚIA A PATRA

CAUZA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

(Cererea nr. 65993/16)

HOTĂRÂRE

Art. 9 • Obligații pozitive • Dovedirea obligatorie de către un deținut, printr-un act emis de autoritățile noului cult, a convertirii sale religioase pe parcursul perioadei de detenție, pentru a primi hrană în conformitate cu religia sa • Organizarea și coordonarea de către autorități a unui flux și unui schimb de informații adecvate, având în vedere existența unor date contradictorii • Lipsa unui echilibru just între interesele penitenciarului, ale celorlalți deținuți și ale deținutului în cauză • Sistem penitenciar care poate răspunde unei cereri de servire a anumitor feluri de mâncare • Examinarea cu întârziere a contestației formulate cu privire la acest aspect

STRASBOURG

10 noiembrie 2020

DEFINITIVĂ

10/02/2021

Hotărârea a rămas definitivă în temeiul art. 44 § 2 din Convenție. Poate suferi modificări de formă.

În cauza Saran împotriva României,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), reunită într-o cameră compusă din:

Yonko Grozev, *președinte*,

Iulia Antoanella Motoc,

Branko Lubarda,

Carlo Ranzoni,

Georges Ravarani,

Jolien Schukking,

Péter Paczolay, *judecători*,

și Andrea Tamietti, *greșier de secție*,

Având în vedere cererea (nr. 65993/16) îndreptată împotriva României, prin care un resortisant moldovean, domnul Ion Saran („reclamantul“), a sesizat Curtea la 4 mai 2017, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția“),

având în vedere decizia de a aduce prezenta cerere la cunoștința guvernului român („Guvernul”),

având în vedere observațiile părților,

având în vedere faptul că guvernul moldovean nu și-a exercitat dreptul de a interveni în procedură (art. 36 § 1 din Convenție),

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 29 septembrie 2020,

pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

INTRODUCERE

1. Cererea privește cerințele impuse reclamantului pentru a-și dovedi apartenența religioasă și pentru a-și putea exercita, în cursul detenției, dreptul la libertatea de religie, în special în ceea ce privește furnizarea unei alimentații conforme cu preceptele religiei sale.

ÎN FAPT

2. Reclamantul s-a născut în 1983 și locuiește în Brașov. Acesta a fost reprezentat în fața Curții de domnul Văduva, avocat.

3. Guvernul a fost reprezentat de agentul guvernamental, doamna C. Brumar, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

4. Reclamantul a executat o pedeapsă cu închisoarea în mai multe penitenciare din România. A fost pus în libertate la 21 august 2018.

5. El menționează că este musulman și că s-a declarat ca atare atunci când a fost adus la locul de deținere, la 28 aprilie 2016. În fața Curții, acesta a prezentat o copie a dosarului individual din Penitenciarul Codlea, în care se precizează că era musulman (infra, pct. 10). Guvernul, la rândul său, susține că reclamantul s-a declarat creștin ortodox la momentul intrării sale în

penitenciar. Cu toate acestea, prezintă, ca anexă la observațiile sale, o fișă de asistență moral-religioasă, întocmită la 24 mai 2016 în Penitenciarul Iași, în care se menționează că persoana în cauză este musulmană.

6. Reclamantul a fost privat de libertate pentru prima dată în Penitenciarul Botoșani. În fața Curții, menționează că, la intrarea în penitenciar, s-a declarat musulman, a solicitat ca mesele care urmau să îi fie servite să fie conforme cu religia sa și că această cerere a fost admisă.

7. La 19 mai 2016, a fost transferat la Penitenciarul Iași, unde a fost privat de libertate până la 6 decembrie 2016, cu câteva întreruperi. El a cerut să primească hrană potrivit preceptelor religiei sale și să dispună de un loc de rugăciune, dar aceste cereri au fost respinse de administrația penitenciarului. Reclamantul s-a plâns în această privință în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate competent pentru penitenciar. Prin încheierea din 8 iulie 2016, judecătorul respectiv a constatat că, deși se declarase creștin ortodox la momentul intrării sale în penitenciar, acesta nu a prezentat ulterior niciun document care să dovedească faptul că era musulman și că beneficia de mese adecvate în raport cu boala cronică de care suferea.

8. La o dată neprecizată din 2016, reclamantul a contestat încheierea în fața Judecătoriei Iași. Aceasta a respins contestația prin hotărârea din 28 martie 2017. Constatând că reclamantul se declarase ortodox în timpul unei sesiuni de consiliere moral-religioasă și prezentase mai multe versiuni contradictorii ale convertirii sale la islam, s-a apreciat că erau aplicabile dispozițiile normative privind dovada schimbării apartenenței religioase pe parcursul perioadei de detenție. Instanța a expus următorul raționament:

„Or, simpla declarație prin care petentul a afirmat, în cursul detenției sale, că era musulman nu este suficientă pentru a dovedi apartenența sa la cultul musulman, în absența unui act de confirmare a apartenenței religioase, în conformitate cu dispozițiile regulamentului. În aceste condiții, nu este necesar să se dispună ca administrația Penitenciarului Iași să îi ofere [hrană] în conformitate cu preceptele religiei musulmane.

Argumentul petentului, potrivit căruia, fiind privat de libertate, nu este în măsură să obțină un astfel de document, este nefondat. Regulamentul privind asistența religioasă a persoanelor private de libertate aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor permite oricărui deținut, pe bază de cerere scrisă adresată directorului locului de deținere respectiv, să beneficieze de asistență religioasă din partea unui reprezentant al unui cult sau al unei asociații religioase recunoscut/recunoscute de lege, prin întrevederi personale sau participarea la reuniuni cu scop moral-religios. În cadrul unei astfel de întrevederi, petentul ar putea solicita eliberarea acestui document.”

În cele din urmă, judecătoria a respins cererea de punere la dispoziție a unui loc de rugăciune, pe motiv că normele impun penitenciarelor să amenajeze spații de rugăciune pentru o utilizare colectivă de către membrii unui cult religios sau ai unei asociații religioase recunoscute de lege, dar nu pentru o utilizare individuală de către fiecare deținut.

9. În cursul detenției sale din Iași, reclamantul a fost transferat pentru două perioade scurte la Penitenciarul Miercurea-Ciuc, unde a fost deținut între 14 iulie și 21 octombrie 2016 și între 31 octombrie și 11 noiembrie 2016.

HOTĂRÂREA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Reclamantul s-a plâns, în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate competent, de refuzul administrației penitenciarului de a-i oferi hrană potrivit preceptelor sale religioase. Prin încheierea din 16 august 2016, judecătorul a respins plângerea, pe motiv că reclamantul nu își dovedise apartenența religioasă. A constatat că persoana în cauză nu se afla în mod obiectiv în imposibilitatea de a obține dovada apartenenței sale religioase. În urma contestației formulate de reclamant, Judecătoria Miercurea-Ciuc a confirmat acest raționament, prin hotărârea din 20 septembrie 2016. Guvernul menționează că această decizie i-a fost comunicată reclamantului la 23 și 26 septembrie 2016.

10. Potrivit informațiilor furnizate de părți, la 6 decembrie 2016, reclamantul a fost transferat la Penitenciarul Codlea. Acesta precizează că acolo a primit hrană potrivit preceptelor religiei musulmane.

11. La 17 martie 2017, reclamantul a fost transferat pentru o perioadă scurtă la Penitenciarul Deva. Acesta s-a plâns cu privire la refuzul administrației penitenciarului de a-i oferi hrană potrivit preceptelor sale religioase în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate competent pentru penitenciarul respectiv.

12. Judecătorul de supraveghere a privării de libertate s-a pronunțat prin încheiere la 6 aprilie 2017. A constatat mai întâi că reclamantul era înscris în unele registre ca fiind creștin ortodox și în altele ca musulman, și că, din moment ce Penitenciarul Codlea nu a transmis la Penitenciarul Deva dosarul său de educație și asistență psihosocială, administrația penitenciarului i-a oferit mese conforme cu recomandările sale medicale. A considerat că această măsură nu era abuzivă, întrucât judecătorii instanțelor din Iași și Miercurea-Ciuc stabiliseră că persoana în cauză era creștin ortodox și că nu exista nici o dovadă că era de altă religie. Observând, în continuare, că, la 5 aprilie 2017, Penitenciarul Deva primise de la Penitenciarul Codlea dosarul în cauză, în care se preciza că reclamantul era musulman, acesta a respins contestația ca lipsită de obiect.

13. Guvernul precizează că, începând cu 7 aprilie 2017, reclamantul a beneficiat, în cadrul Penitenciarului Deva, de hrană potrivit preceptelor religiei musulmane.

CADRUL LEGAL INTERN RELEVANT

I. LEGEA PRIVIND EXECUTAREA PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE

14. Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal prevede, în părțile sale relevante (a se vedea și *Erlich și Kastro împotriva României*, nr. 23735/16 și 23740/16, pct. 11, 9 iunie 2020):

HOTĂRÂREA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Articolul 50 – Alimentația persoanelor condamnate

„(1) Administrația fiecărui penitenciar asigură condiții adecvate pentru prepararea, distribuirea și servirea hranei potrivit normelor de igienă a alimentației, în funcție de vârstă, starea de sănătate, natura muncii prestate, cu respectarea convingerilor religioase asumate de către persoana condamnată printr-o declarație pe propria răspundere.

[...]

(3) Normele minime obligatorii de hrană se stabilesc, după consultarea unor specialiști în nutriție, prin ordin al ministrului justiției.”

Articolul 56 – Exercițarea drepturilor persoanelor condamnate

„(1) Exercițarea drepturilor persoanelor condamnate nu poate fi îngrădită decât în limitele și în condițiile prevăzute de Constituție și lege.

(2) Împotriva măsurilor privitoare la exercițarea drepturilor prevăzute de prezenta lege, luate de către administrația penitenciarului, persoanele condamnate pot face plângere la judecătorul de supraveghere a privării de libertate, în termen de 10 zile de la data când au luat cunoștință de măsura luată.

[...]

(9) Împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate, persoana condamnată și administrația penitenciarului pot formula contestație la judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii.

[...]”

Articolul 58 – Libertatea conștiinței, a opiniilor și libertatea credințelor religioase

„(1) Libertatea conștiinței și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase ale persoanelor condamnate nu pot fi îngrădite.

(2) Persoanele condamnate au dreptul la libertatea credințelor religioase, fără a aduce atingere libertății credințelor religioase ale celorlalte persoane condamnate.

(3) Persoanele condamnate pot participa, pe baza liberului consimțământ, la servicii sau întruniri religioase organizate în penitenciare, pot primi vizite ale reprezentanților cultului respectiv și pot procura și deține publicații cu caracter religios, precum și obiecte de cult.”

II. ORDINUL MINISTRULUI JUSTIȚIEI ȘI HOTĂRÂREA DE GUVERN

15. Ordinul ministrului justiției nr. 1072/2013 pentru aprobarea Regulamentului privind asistența religioasă a persoanelor private de libertate aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor a fost în vigoare în perioada 3 aprilie 2013 – 28 noiembrie 2016. Dispozițiile din regulament relevante în speță au următorul cuprins (a se vedea și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 12):

HOTĂRÂREA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Articolul 4

„(1) Persoanele private de libertate pot să-și declare, pe propria răspundere, confesiunea sau apartenența religioasă, la intrarea în locul de deținere și ulterior pe parcursul executării pedepsei privative de libertate sau a măsurii internării.

(2) Pe parcursul executării pedepsei privative de libertate sau a măsurii internării, persoanele private de libertate aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor își pot exprima opțiunea de a participa la oricare dintre activitățile cu caracter religios desfășurate de reprezentanții cultelor sau asociațiilor religioase recunoscute de lege.

(3) Schimbarea confesiunii sau a apartenenței religioase pe parcursul perioadei de detenție este dovedită printr-o declarație pe propria răspundere și prin actul de confirmare a apartenenței la cultul respectiv.

(4) Prin actul de confirmare se înțelege actul emis de cultul sau asociația religioasă solicitată prin care se dovedește calitatea de membru, a persoanei private de libertate solicitante, al respectivului cult sau al respectivei asociații religioase.

(5) În cazul în care persoana privată de libertate care dorește să își declare sau să își schimbe confesiunea sau apartenența religioasă nu știe să scrie, aceasta poate da o declarație verbală pe propria răspundere, care se consemnează într-un proces-verbal de către personalul locului de deținere.”

Articolul 6

„[...]

(4) Persoanele aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor pot solicita hrană potrivit prescripțiilor cultelor sau asociațiilor religioase recunoscute de lege [...]. Primirea de hrană potrivit prescripțiilor cultelor sau asociațiilor religioase recunoscute de lege este supusă regimului regulamentar cu privire la primirea pachetelor.”

16. Hotărârea Guvernului nr. 157/2016 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 prevede, în părțile sale relevante în speță (a se vedea, de asemenea, *Erllich și Kastro*, citată anterior, pct. 13):

Articolul 113 – Alimentația deținuților

„(1) Administrația locului de deținere asigură deținuților, de 3 ori pe zi, o hrană variată, corespunzătoare calitativ și cantitativ regulilor de igienă a alimentației, conform vârstei, stării de sănătate și naturii muncii prestate, cu respectarea convingerilor religioase asumate de deținut, după caz, cu ocazia depunerii în penitenciar sau a aderării liber consimțite și dovedite la alte culte recunoscute de statul român, în perioada executării pedepsei.

[...]

(4) Administrația locului de deținere asigură condiții de servire a hranei, de regulă în săli de mese, precum și dotarea necesară pentru prepararea, distribuirea și servirea hranei, potrivit normelor stabilite de Ministerul Sănătății.

(5) Prepararea hranei se face sub controlul și supravegherea personalului de specialitate al locului de deținere.”

DREPTUL EUROPEAN RELEVANT

17. Părțile relevante în speță din Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene (adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006), astfel cum erau în vigoare la momentul faptelor, prevăd următoarele (a se vedea și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 14):

Regimul alimentar

„22.1 Deținuții trebuie să beneficieze de un regim alimentar care să țină cont de vârstă, stare de sănătate, condiție fizică, religie, cultură și de natura muncii pe care o prestează.

22.2 Legislația internă trebuie să stabilească criteriile de calitate ale regimului alimentar, precizând, în special, conținutul energetic și proteic minimal.

22.3 Mâncarea trebuie să fie pregătită și servită în condiții igienice.

22.4 Zilnic trebuie să se asigure trei mese, la intervale de timp rezonabile.

[...]”

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

„29.1 Deținuților trebuie să li se respecte libertatea de gândire, a conștiinței și a religiei.

29.2 Regimul penitenciar trebuie să fie organizat astfel încât să permită deținuților să-și manifeste religia și convingerile, să participe la slujbe sau la întruniri, să primească vizitele reprezentanților religiei lor și să aibă cărți sau publicații cu caracter religios sau spiritual.

29.3 Deținuții nu pot fi obligați să practice anumite religii sau să aibă anumite convingeri, să participe la slujbe sau reuniuni religioase, la practici cu caracter religios sau să accepte vizita unui reprezentant al unei religii.”

18. Comentariul la Recomandarea Rec(2006)2 conține următoarele precizări:

Regimul alimentar – Regula 22

„O funcție esențială a autorităților penitenciare este să asigure deținuților o alimentație satisfăcătoare. Modificarea titlului acestei secțiuni a regulilor („Regimul alimentar” în loc de „Alimentația”) își propune să sublinieze acest lucru. Aranjamentele conform cărora deținutul își asigură în mod individual alimentația nu sunt interzise de regulă, dar, în acest caz, ar trebui să i se asigure deținutului trei mese pe zi. În anumite state, autoritățile penitenciare le permit deținuților să-și pregătească singuri mesele, întrucât acest lucru le oferă o perspectivă asupra aspectelor pozitive ale vieții în comunitate. În acest caz, acestea le pun la dispoziție instalațiile adecvate, precum și o cantitate de hrană suficientă pentru satisfacerea necesităților nutriționale.

Regula 22.2 obligă în prezent, în mod specific, autoritățile naționale să includă în legislația internă criteriile privind calitatea regimului alimentar. Aceste criterii trebuie să țină seama de nevoile alimentare ale diferitelor categorii de deținuți. Odată definite astfel de norme specifice, sistemele de inspecție internă, precum și organele naționale

HOTĂRÂREA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

și internaționale de control, vor avea la dispoziție o bază care le permite să stabilească dacă nevoile alimentare ale deținuților sunt îndeplinite conform legii.”

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie – Regula 29

„Regulile penitenciare au considerat neproblematic, până în prezent, locul religiei în penitenciar și s-au limitat la formularea de recomandări pozitive cu privire la cele mai bune moduri de organizare a vieții religioase în penitenciar. Cu toate acestea, creșterea în anumite țări a numărului de deținuți animați de credințe religioase puternice necesită o abordare mai bine fundamentată cu privire la principii, precum și adoptarea unor cerințe pozitive.

Regula 29.1 urmărește să asigure recunoașterea libertății de religie și a libertății de gândire și de conștiință, în conformitate cu art. 9 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Regula 29.2 adaugă obligația pozitivă a autorităților penitenciare de a facilita practica religioasă și respectarea credințelor deținuților. Ar putea fi adoptate diverse măsuri în această privință. Regula 22 prevede deja obligația luării în considerare, în regimul alimentar al deținuților, a cerințelor legate de convingerile religioase. În măsura în care este posibil, trebuie să fie asigurate lăcașuri de cult și de reuniune, în fiecare penitenciar, deținuților de diverse religii și confesiuni. Atunci când într-un penitenciar se află un număr suficient de deținuți care aparțin aceleiași religii, trebuie autorizat un reprezentant al acestei religii. În cazul în care numărul de deținuți o justifică și dacă permit condițiile, persoana desemnată va trebui să îndeplinească această funcție cu normă întreagă. Reprezentantul calificat trebuie autorizat să țină slujbe regulate, să organizeze activități și să aibă întâlniri private cu deținuții care aparțin religiei sale. Niciunui deținut nu i se va refuza accesul la un reprezentant autorizat al unei religii.

Regula 29.3 este menită să protejeze deținuții de presiunile nejustificate în domeniul religios. Aceste aspecte sunt abordate în secțiunea generală pentru a evidenția faptul că practica religioasă nu trebuie privită în principal ca un aspect al programului de detenție, ci drept o chestiune de interes general, care îi privește pe toți deținuții.”

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 9 DIN CONVENȚIE

19. Reclamantul susține că, în penitenciarele Iași și Miercurea-Ciuc, nu a primit nici hrană potrivit preceptelor religiei sale, nici un loc de rugăciune adecvat. El se plânge că nu a fost tratat la fel în diversele penitenciare în care a fost deținut. Apreciază, de asemenea, că a fost supus unui tratament discriminatoriu în raport cu majoritatea deținuților, care erau de religie creștin-ortodoxă. Reclamantul invocă art. 9 și 14 din Convenție.

Curtea reamintește că nu este ținută de motivele de drept invocate de reclamant în temeiul Convenției și al protocoalelor sale și că poate să stabilească încadrarea juridică a faptelor aferente unui capăt de cerere prin examinarea acestuia din perspectiva altor articole sau dispoziții din Convenție decât cele invocate de reclamant [*Radomilja și alții împotriva Croației* (MC), nr. 37685/10 și 22768/12, pct. 126, 20 martie 2018].

20. În speță, Curtea apreciază că respectivul capăt de cerere trebuie examinat exclusiv din perspectiva art. 9 din Convenție, redactat după cum urmează:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.”

A. Cu privire la admisibilitate

21. Guvernul invocă o excepție de inadmisibilitate întemeiată pe nerespectarea termenului de 6 luni în ceea ce privește capătul de cerere privind Penitenciarul Miercurea-Ciuc. Decizia definitivă referitoare la perioada petrecută de reclamant în acest penitenciar i-a fost notificată persoanei în cauză la 23 și 26 septembrie 2016 (supra, pct. 9), și anume cu peste 6 luni înainte ca acesta să sesizeze Curtea, la 4 mai 2017.

22. Reclamantul nu a prezentat observații cu privire la admisibilitatea cererii sale.

23. Curtea reamintește că acțiunea formulată în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate, prevăzută de Legea nr. 254/2013, prezintă eficiența impusă de art. 35 § 1 din Convenție; deținuții sunt așadar obligați să exercite această cale de atac înainte de a sesiza Curtea cu o plângere în temeiul art. 9 [a se vedea, *mutatis mutandis* și în raport cu dispozițiile parțial similare ale Legii nr. 275/2006 privind executarea pedepselor, în vigoare înainte de faptele din prezenta cauză, *Sanatkar împotriva României*, nr. 74721/12, pct. 32, 16 iulie 2015; pentru aplicarea aceluiași principiu în privința dispozițiilor Legii nr. 254/2013, aflate în joc în prezenta cauză, a se vedea *Berghea și Turan împotriva României* (Comitet), nr. 7242/14 și 7853/14, pct. 35, 8 noiembrie 2016].

24. În speță, observă că reclamantul a fost privat de libertate în mai multe penitenciare din România și că acesta menționează că situația sa a fost diferită în fiecare dintre aceste instituții (supra, pct. 19). Curtea reține că, în penitenciarele Botoșani și Codlea, cererea lui de a primi hrană potrivit preceptelor religiei sale a fost admisă, fără a fi necesar ca acesta să sesizeze instanțele interne pentru a-și valorifica dreptul (supra, pct. 6 și 10). Cu toate acestea, administrațiile penitenciarelor Miercurea-Ciuc și Deva i-au respins cererile cu obiect similar, iar administrația Penitenciarului Iași i-a respins cererile de a beneficia de hrană potrivit preceptelor sale religioase, precum și de un loc de rugăciune, și, de fiecare dată, reclamantul a sesizat judecătorul de supraveghere a privării de libertate competent (supra, pct. 7, 9 și 11). De altfel, reclamantul nu a susținut că această acțiune nu prezenta gradul de

eficiență necesară în ceea ce privește cele două părți ale capătului său de cerere, și anume furnizarea de hrană potrivit preceptelor sale religioase, pe de o parte, și punerea la dispoziție a unui loc de rugăciune, pe de altă parte. Astfel, faptele din prezenta cauză nu intră sub incidența noțiunii de situație continuă, având în vedere că este vorba despre măsuri puse în aplicare în instituții separate, în cursul unor perioade de detenție precise (a se vedea, în acest sens, *Iacov Stanciu împotriva României*, nr. 35972/05, pct. 137, 24 iulie 2012).

25. Prin urmare, reclamantul era obligat să exercite calea de atac prevăzută de Legea nr. 254/2013 pentru a contesta respingerea cererilor sale de către fiecare din penitenciarele în care a fost privat de libertate. De altfel, a folosit această posibilitate în toate cazurile în care administrația penitenciarului a refuzat să îi asigure un tratament conform cu preceptele religiei sale (supra, pct. 7, 9 și 11), iar Curtea observă că reclamantul nu a menționat, în fața sa, vreo dificultate juridică, financiară sau de altă natură care l-ar fi împiedicat să sesizeze de mai multe ori judecătorul de supraveghere a privării de libertate.

26. Curtea observă, de asemenea, că Guvernul a precizat, fără a fi contrazis de persoana în cauză, că decizia definitivă privind Penitenciarul Miercurea-Ciuc îi fusese comunicată reclamantului la 23 și 26 septembrie 2016 (supra, pct. 9 și 21-22). Or, cererea a fost introdusă la 4 mai 2017, adică după expirarea termenului de 6 luni, prevăzut la art. 35 § 1 din Convenție. Prin urmare, este necesar să se admită excepția de tardivitate invocată de Guvern și să se respingă capătul de cerere privind Penitenciarul Miercurea-Ciuc, în conformitate cu art. 35 § 1 și 4 din Convenție.

27. În ceea ce privește capătul de cerere privind Penitenciarul Iași, Curtea constată că Guvernul nu a ridicat nicio excepție de inadmisibilitate. Constatând că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat și că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate prevăzut la art. 35 din Convenție, Curtea îl declară admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

28. Reclamantul își menține capătul de cerere.

29. Guvernul arată că, în temeiul legislației relevante, persoanele care declară o anumită apartenență religioasă trebuie să o dovedească printr-un act emis de organizația religioasă corespunzătoare. Admite că această cerință poate fi considerată ca o ingerință în exercitarea libertății de religie, dar numai în măsura în care este vorba despre convingeri religioase care nu implică manifestarea unei religii în colectiv. Acesta adaugă că, în orice caz, ingerința respectivă este prevăzută de lege și urmărește un scop legitim, și anume prevenirea abuzului de drept – un abuz care, în opinia sa, diminuează importanța problemei apartenenței religioase – și protecția religiilor. Precizează că documentul impus de legislație poate fi obținut direct de la organizația religioasă corespunzătoare sau de la un reprezentant al acesteia,

autorizat să meargă în penitenciar. În speță, nimic nu îl împiedica pe reclamant să obțină această dovadă a apartenenței sale religioase.

30. În cele din urmă, Guvernul susține că reclamantul s-a declarat creștin ortodox la momentul intrării sale în penitenciar și că a participat la activități organizate de un preot ortodox. Aducă că acesta a beneficiat de hrană adecvată în raport cu boala sa cronică.

2. *Aprecierea Curții*

a) **Principii generale**

31. Curtea reamintește că, astfel cum este protejată de art. 9 din Convenție, libertatea de gândire, de conștiință și de religie reprezintă unul din fundamentele unei „societăți democratice”, în sensul acestui instrument. Dimensiunea religioasă a acestei libertăți se numără printre elementele esențiale ale identității credincioșilor și ale concepției lor despre viață, dar este totodată un bun prețios pentru atei, agnostici, sceptici sau indiferenți. În joc se află pluralismul – obținut cu costuri mari de-a lungul secolelor – care nu poate fi disociat de o astfel de societate. Această libertate implică, printre altele, libertatea de a adera sau nu la o religie și pe cea de a o practica sau nu [*S.A.S. împotriva Franței* (MC), nr. 43835/11, pct. 124, CEDO 2014 (extrase), și *Erlich și Kastro împotriva României*, nr. 23735/16 și 23740/16, pct. 28, 9 iunie 2020].

32. Deși libertatea de religie ține, în primul rând, de forul interior, aceasta implică, de asemenea, libertatea de a-și manifesta religia în mod individual și în privat sau în colectiv, în public, precum și în cercul celor care împărtășesc credința în cauză. Art. 9 din Convenție enumeră diferitele forme pe care le poate lua manifestarea unei religii sau a unei convingeri, și anume cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor [*Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței* (MC), nr. 27417/95, pct. 73, CEDO 2000-VII; *Leyla Şahin împotriva Turciei* (MC), nr. 44774/98, pct. 105, CEDO 2005-XI, și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 29].

33. Într-o societate democratică, în care mai multe religii coexistă în cadrul aceleiași populații, se poate dovedi necesară adăugarea de limitări la această libertate de a-și manifesta religia sau convingerile, pentru a concilia interesele diferitelor grupuri și pentru a asigura respectarea convingerilor tuturor (*Kokkinakis împotriva Greciei*, 25 mai 1993, pct. 33 *in fine*, seria A nr. 260-A). Aceasta decurge atât din art. 9 § 2, cât și din obligațiile pozitive ce revin statului în temeiul art. 1 din Convenție, de a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în aceasta (*Leyla Şahin*, citată anterior, pct. 106, și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 30).

34. Trebuie reamintit, de asemenea, rolul subsidiar fundamental al mecanismului Convenției. Autoritățile naționale se bucură de o legitimitate democratică directă și, astfel cum a afirmat Curtea în mod repetat, sunt în

principiu mai în măsură decât instanța internațională să se pronunțe cu privire la nevoile și contextele locale. Atunci când sunt în joc probleme de politică generală, în privința cărora pot exista, în mod rezonabil, divergențe profunde într-un stat democratic, este necesar să se acorde o importanță deosebită rolului decidentului național. În ceea ce privește art. 9 din Convenție, este necesar, în principiu, să se recunoască statului o marjă largă de apreciere, pentru a decide dacă și în ce măsură este „necesară” o restrângere a dreptului de a-și manifesta religia sau convingerile (*S.A.S. împotriva Franței*, citată anterior, pct. 129). Astfel, pentru a stabili amploarea marjei de apreciere într-o anumită cauză, Curtea trebuie totodată să țină seama de problema specifică din cauza respectivă (a se vedea, în special, *Manoussakis și alții împotriva Greciei*, 26 septembrie 1996, pct. 44, *Culegere de hotărâri și decizii 1996-IV*; *Leyla Şahin*, citată anterior, pct. 110; *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 31).

35. Deși granița dintre obligațiile pozitive și obligațiile negative pe care le are statul în temeiul Convenției nu se pretează unei definiții precise, principiile aplicabile sunt totuși comparabile. În special, în ambele cazuri, trebuie să se țină seama de echilibrul just care trebuie păstrat între interesul general și interesele individului, statul beneficiind, în orice situație, de o marjă de apreciere [*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, nr. 48420/10 și alte 3 cereri, pct. 84 *in fine*, CEDO 2013 (extrase), și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 32].

b) Aplicarea acestor principii în speță

36. Curtea observă că, astfel cum a fost formulat de reclamant, capătul de cerere cu privire la perioada în care persoana în cauză a fost privată de libertate în Penitenciarul Iași include două aspecte: pe de o parte, faptul că nu a beneficiat de hrană potrivit preceptelor religiei musulmane și, pe de altă parte, faptul că nu a dispus de un loc de rugăciune adecvat. Apreciază că este necesar ca ambele elemente ale acestui capăt de cerere să fie examinate în lumina obligațiilor pozitive care decurg din art. 9 din Convenție [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Vartic împotriva României (nr. 2)*, nr. 14150/08, pct. 44, 17 decembrie 2013, și *Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 33].

37. În ceea ce privește problema hranei, Curtea observă, în primul rând, că Legea nr. 254/2013 și legislația secundară adoptată în aplicarea acestei legi consacră în mod expres dreptul persoanelor private de libertate de a beneficia de hrană potrivit preceptelor religiei lor (supra, pct. 14-16). Prin urmare, exista un cadru normativ general, suficient de previzibil și de detaliat, cu privire la exercitarea dreptului la libertatea de religie în penitenciare (*Erlich și Kastro*, citată anterior, pct. 34). De altfel, aceeași idee reiese și din Regulile Penitenciare Europene, în vigoare la momentul faptelor, interpretate în lumina comentariului lor (supra, pct. 17-18).

38. În continuare, Curtea observă că Ordinul ministrului justiției nr. 1072/2013, care constituie legislația națională aplicabilă în materie,

prevede că persoanele private de libertate pot să își declare apartenența religioasă, pe propria răspundere, la intrarea în locul de deținere și, dacă este cazul, pot să precizeze faptul că s-au convertit pe parcursul perioadei de detenție, în acest caz prezentând o declarație pe propria răspundere și un act care confirmă noua lor apartenență religioasă (art. 4 din ordin, citat mai sus, la punctul 15). În speță, Guvernul susține că reclamantul s-a declarat creștin ortodox la intrarea sa în locul de deținere și că ar fi trebuit ca ulterior să prezinte un certificat care atesta convertirea sa la islam, pentru a primi hrană potrivit preceptelor religiei musulmane (supra, pct. 29-30).

39. În această privință, Curtea subliniază că reclamantul a afirmat, fără să fie contrazis de Guvern, că a primit hrană conformă cu preceptele religiei musulmane în Penitenciarul Botoșani, unde a fost privat de libertate chiar la începutul detenției sale (supra, pct. 6). De asemenea, observă că, atunci când a fost transferat ulterior la Penitenciarul Iași, a fost înscris ca musulman în fișa de asistență moral-religioasă a acestei instituții (supra, pct. 5). În plus, din încheierea din 6 aprilie 2017 reiese că acesta era înregistrat, de asemenea, ca musulman în dosarul său de educație și asistență psihosocială din Penitenciarele Codlea și Deva (supra, pct. 12). Guvernul nu a explicat cum a fost posibil ca în acest dosar să se precizeze că reclamantul era musulman dacă acesta se declarase creștin ortodox la momentul intrării sale în locul de deținere: acesta s-a limitat să susțină că reclamantul ar fi trebuit să prezinte un certificat (care să ateste convertirea sa) în conformitate cu legislația relevantă. Or, din deciziile interne reiese clar că persoana în cauză nu a furnizat un astfel de document (supra, pct. 8-9 și 12). Ținând seama de aceste elemente, Curtea va examina modul în care instanțele naționale au verificat afirmația potrivit căreia reclamantul s-a declarat musulman atunci când acesta a intrat în penitenciar (supra, pct. 5).

40. Curtea observă că Judecătoria Iași a respins contestația reclamantului, pe motiv că acesta s-a declarat creștin ortodox la momentul intrării sale în locul de detenție și, ulterior, nu și-a dovedit apartenența la religia musulmană (supra, pct. 8). Totuși, observă că aceste concluzii factuale din 28 martie 2017 nu sunt conforme cu fișa de asistență moral-religioasă întocmită la 24 mai 2016 în Penitenciarul Iași, în care se precizează că reclamantul este musulman (supra, pct. 5 și 8). Nu reiese nici că judecătoria a încercat să verifice datele factuale înregistrate de administrația penitenciarului cu privire la apartenența religioasă a reclamantului. De altfel, Guvernul nu a explicat divergențele în ceea ce privește apartenența religioasă a reclamantului, care apar frecvent în diferitele documente emise de autoritățile naționale (supra, pct. 5 și 12). Or, Curtea consideră că autoritățile trebuie să se organizeze și să se coordoneze astfel încât să asigure un flux și un schimb de informații adecvate, în special într-o situație precum cea din speță, în care ordinul ministrului de justiție a introdus o distincție între declarația inițială privind apartenența religioasă, pe care deținutul o poate face în mod liber și fără formalități speciale, la momentul intrării în locul de deținere, și schimbarea religiei, care a avut loc

pe parcursul perioadei de detenție, pe care deținutul trebuie să o dovedească printr-un act emis de noul cult (a se vedea art. 4 din ordin, citat supra, pct. 15).

41. Curtea apreciază că, prin refuzul de a-i furniza reclamantului, în cursul detenției sale în Penitenciarul Iași, hrană conformă cu preceptele religiei sale, autoritățile naționale nu au asigurat un echilibru just între interesele instituției, cele ale celorlalți deținuți și interesele particulare ale deținutului în cauză (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Jakóbski împotriva Poloniei*, nr. 18429/06, pct. 50, 7 decembrie 2010). De altfel, Curtea observă că reclamantul a beneficiat de hrană potrivit preceptelor religiei sale în Penitenciarele Botoșani, Codlea și Deva (supra, pct. 6 și 10-13), ceea ce arată că sistemul penitenciar românesc putea să răspundă unor astfel de cereri.

42. De asemenea, Curtea ia în considerare durata procedurii referitoare la mesele servite în Penitenciarul Iași. Aceasta observă că hotărârea Judecătoria Iași a fost pronunțată la 28 martie 2017, în vreme ce reclamantul fusese transferat la Penitenciarul Codlea la 6 decembrie 2016 (supra, pct. 7-8 și 10). Guvernul nu a explicat motivele întâzierii pronunțării în această procedură.

43. În lumina celor de mai sus și în ciuda marjei de apreciere de care dispune statul pârât în materie (supra, pct. 34), Curtea apreciază că autoritățile naționale nu și-au îndeplinit, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, obligațiile pozitive care le revin în temeiul art. 9 din Convenție în ceea ce privește mesele servite reclamantului în Penitenciarul Iași.

44. Prin urmare, a fost încălcat art. 9 din Convenție.

45. Având în vedere această constatare, Curtea consideră că nu este necesar să examineze alegațiile reclamantului referitoare la refuzul autorităților de a-i pune la dispoziție un loc de rugăciune adecvat în cadrul Penitenciarului Iași.

II. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

46. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

47. Reclamantul solicită 15 000 de euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul material. El precizează că această sumă include cheltuielile sale de judecată. Acesta solicită, de asemenea, 500 000 EUR cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral.

48. Guvernul susține că reclamantul nu a dovedit că a suferit un prejudiciu material. În plus, consideră că suma solicitată cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral este excesivă în raport cu jurisprudența Curții în materie.

49. Curtea consideră că reclamantul nu a dovedit existența unei legături de cauzalitate între încălcarea constatată și prejudiciul material pretins. Prin urmare, respinge cererea formulată cu acest titlu. În schimb, îi acordă reclamantului 5 000 EUR cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit.

B. Cheltuieli de judecată

50. Suma de 15 000 EUR, solicitată de reclamant pentru prejudiciul material (supra, pct. 47), include cheltuielile de judecată suportate de acesta în cadrul procedurilor desfășurate în fața instanțelor interne și în fața Curții. Persoana în cauză a precizat mai întâi că, după ce a fost pus în libertate la 21 august 2018, nu a fost în măsură să obțină documentele justificative necesare și că intenționa să le prezinte Curții în cel mai scurt timp posibil. În continuare, a informat Curtea că lăsa la aprecierea acesteia stabilirea sumei care trebuia acordată cu titlu de reparație echitabilă.

51. Guvernul susține că reclamantul nu a demonstrat caracterul necesar al cheltuielilor efectuate și nici nu le-a defalcat pe tipuri de cheltuieli.

52. În conformitate cu jurisprudența Curții, un reclamant nu poate obține rambursarea cheltuielilor de judecată decât în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În speță, având în vedere lipsa documentelor justificative, Curtea respinge cererea formulată cu titlu de cheltuieli de judecată.

C. Dobânzi moratorii

53. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *declară* cererea admisibilă în ceea ce privește capătul de cerere formulat în temeiul art. 9 din Convenție, în măsura în care acesta privește Penitenciarul Iași, și inadmisibilă pentru celelalte capete de cerere;
2. *hotărăște* că a fost încălcat art. 9 din Convenție în ceea ce privește refuzul autorităților de a-i furniza reclamantului, în cadrul Penitenciarului Iași, hrană conformă cu preceptele religiei sale;
3. *hotărăște* că nu este necesar să se pronunțe asupra capătului de cerere cu privire la refuzul autorităților de a pune la dispoziția reclamantului, în cadrul Penitenciarului Iași, un loc adecvat de rugăciune;

HOTĂRÂREA SARAN ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

4. *hotărăște*

- a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, suma de 5 000 EUR (cinci mii de euro), care trebuie convertită în moneda statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral;
- b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, această sumă trebuie majorată cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale;

5. *respinge* cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba franceză, apoi comunicată în scris la 10 noiembrie 2020, în temeiul art. 77 § 2 și 3 din Regulament.

Andrea Tamietti
Grefier

Yonko Grozev
Președinte